

Kurs logiki: lekcja 35. Chwyty erystyczne. Cz. 3: *argumentum ad populum* i fałszywa alternatywa

- [Wprowadzenie](#)
- [Animacja](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Marcus Tullius Cicero, *O inwencji retorycznej*, tłum. K. Ekes.
- Źródło: Marcus Tullius Cicero, *W obronie Mureny*, tłum. J. Mrukówna.

Kurs logiki: lekcja 35. Chwyty erystyczne. Cz. 3: *argumentum ad populum* i fałszywa alternatywa

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Albo weźmiesz się do nauki logiki, albo niczego ważnego w życiu nie osiągniesz. Więc lepiej zaraz weź się do nauki logiki. Co myślisz o takiej alternatywie? Czy nie wygląda jakoś podejrzanie? To jeden z najczęstszych chwytów retorycznych o nazwie fałszywa alternatywa. Poznasz dzisiaj jego istotę, różne postaci oraz dowiesz się, jak się przed nim bronić. Poza nim zajmiemy się jeszcze innym bardzo rozpowszechnionym chwytem retorycznym.

Twoje cele

- Poznasz dwa kolejne szeroko stosowane chwytów erystyczne: *argumentum ad populum* oraz fałszywą alternatywę.
- Poćwiczysz rozpoznawanie tych chwytów i uzbrajanie się przeciw nim.
- Pofilozofujesz z Ciceronem na temat roli pięknej wymowy w życiu człowieka.

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią animacji. Wynotuj zalety „wymowności”, o której pisał Ciceron. Czym jest owa „wymowność”?

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DRH8ANBwO>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Retoryka jako ukrywanie chwytów*.

Polecenie 2

Ułóż dialog, w którym zastosujesz dychotomiczne rozróżnienie (lub rozróżnienia) jako narzędzie budowania wnioskowania.

Przeczytaj

Argumentum ad populum

Jednym z ulubionych chwytów wielu mówców jest zabieg określany mianem *argumentum ad populum* (łac. odwołujący się do ludu). Argument ten polega na odwołaniu się do opinii jakiejś większości. Albo jest to po prostu przekonanie podzielane przez większość ludzi, rozumianych jako dane społeczeństwo czy ludzkość w ogóle, albo przekonanie podzielane przez większość określonej grupy, która stanowi kontekst wywodu. Zabieg ten rozpoznajemy natychmiast po tym, że co najmniej jedna przesłanka wnioskowania zaczyna się od sformułowania typu: „Przecież wszyscy wiedzą, że...”; „Większość ludzi uważa, że...”; „Każdy przecież powie, że...”. Nierzadko jednak wnioskowanie takie przemycza odwołanie się do opinii większości w sposób mniej oczywisty. Rozważmy następujące przykłady wnioskowania:

Przesłanka 1: *Większość uczniów uważa, że klasówka z chemii była za trudna.*

Przesłanka 2: *Jeśli klasówka była za trudna, to należy ją powtórzyć.*

Wniosek: *Zatem należy powtórzyć klasówkę z chemii.*

Przesłanka 1: *Większość kibiców naszej drużyny (która straciła bramkę w wyniku rzutu karnego podyktowanego przez sędziego) uważa, że nie było faulu w polu karnym.*

Przesłanka 2: *Jeżeli nie było faulu w polu karnym, to sędzia nie powinien podyktować rzutu karnego.*

Wniosek: *Sędzia nie powinien podyktować rzutu karnego.*

W obu przypadkach wnioskowanie jest poprawne formalnie. Z podanych przesłanek wniosek istotnie wynika logicznie, pod warunkiem wszakże, że uznamy przesłanki za adekwatne. Rzecz w tym, że one nie są adekwatne. Mogłyby się stać adekwatne, gdyby dodać pewne przesłanki. W przypadku wnioskowania pierwszego przesłanką, którą należałoby dodać, jest: *Uczniowie stanowią kompetentne gremium do oceny adekwatnego poziomu trudności klasówki z chemii.* Natomiast w przypadku wnioskowania drugiego należałoby dodać przesłankę: *Kibice drużyny, przeciwko której podyktowano rzut karny, stanowią kompetentne gremium do oceny trafności decyzji sędziego.*

Każdy od razu widzi, że te przesłanki są niepoprawne, prawda? No dobrze, sprawdzając twoją czujność sam pozwoliłem sobie tutaj na *argumentum ad populum*. Natomiast przytoczone przeze mnie wyżej przesłanki są niepoprawne dlatego, że tak jak w szkole nauczyciel, tak na boisku arbiter są wykwalifikowanymi specjalistami od oceny faktów będących przedmiotem podanych tu wnioskowań. To oczywiste, że nauczyciel bądź sędzia mogą się czasem pomylić, ale to nie głos większości uczniów czy kibiców powinien być kryterium rozstrzygania, czy coś takiego istotnie zaszło.

Tak jak w przypadku wybiegów omawianych w poprzedniej lekcji, podobnie tutaj należy wskazać wyjątki od reguły niepoprawnego wnioskowania. Wyjątkiem takim jest wskazanie na grupę wykwalifikowaną do oceny przypadku będącego przedmiotem rozważania. Oto przykład: *Zdecydowana większość lekarzy uważa, że alkohol szkodzi zdrowiu*. Albo: *Większość uznanych krytyków filmowych oceniło ten film jako arcydzieło*.

Żyjemy w bardzo złożonym świecie, w którym nie zawsze potrafimy zweryfikować pewne informacje, ocenić pewne fakty, dlatego tak, jak w przypadku powołania się na autorytet wyjątkiem od tego wybiegu jest powołanie się na autorytet specjalisty, tak wyjątkiem od *argumentum ad populum* jest powołanie się na gremium specjalistów w danej dziedzinie.

Fałszywa alternatywa

Innym bardzo popularnym chwytem jest fałszywa alternatywa. Jej istotą jest przedstawienie jakiejś sprawy w kategoriach albo-albo, podczas gdy w istocie, co ukrywamy przed naszym rozmówcą, w grę wchodzi co najmniej kilka innych opcji. Klasycznym przykładem jest powiedzenie komuś:

Jesteś z nami albo przeciw nam.

Albo:

America, love it or leave it.

(*Ameryka, kochaj ją lub porzuć* – slogan polityczny używany w USA w trakcie protestów przeciw wojnie w Wietnamie)

Mówca lub rozmówca przedstawiający sprawę w ten sposób robi tak dlatego, żeby wymusić na odbiorcy wypowiedzi zaakceptowanie ferowanego przez niego poglądu. W przypadku fałszywej alternatywy osiąga się to w ten sposób, że jeden z członów alternatywy jest wyraźnie nieatrakcyjny. Stąd odbiorca wypowiedzi, o ile nie zorientuje się, że ukrywa się przed nim inne opcje, czuje większą skłonność, żeby wybrać tę atrakcyjną. Skoro na przykład nie ma ochoty wyemigrować z kraju, powinien zaakceptować jego politykę.

W praktyce

Wcześniej zostało powiedziane, że retoryka to po części umiejętność tuszowania **chwyków erystycznych**. Zaobserwujmy teraz, jak mistrz dokonuje tego w praktyce. Dojrzały Ciceron zrobił na swym krasomówstwie zawrotną karierę w Rzymie. Był przekonującym mówcą i skutecznym obrońcą sądowym. Dzięki temu wybierano go na najwyższe urzędy w Rzymie, w tym urząd konsula, który nigdy wcześniej nie został przyznany osobie o niearystokratycznym pochodzeniu społecznym. Oprócz pism filozoficznych i poświęconych retoryce zachowało się po nim wiele mów.

Marek Tulliusz Ciceron (106–43 p.n.e.) – wybitny rzymski mówca, polityk i filozof. Uważany za jednego z najwybitniejszych stylistów języka łacińskiego. Jego teksty przez wiele stuleci stanowiły podstawę nauki łaciny. Czy zgodzisz się z nim, że zdolności oratorskie są przyczyną postępu cywilizacyjnego?

Źródło: John Leech, 1850, dostępny w internecie: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Poniżej przedstawiamy fragment jednej z nich, *W obronie Mureny*. Murena, energiczny mąż stanu, niedawno wybrany na urząd konsula, został oskarżony o przyjęcie łapówki. Oskarżenie wysunął jego niedawny rywal w ubieganiu się o ten urząd, Serwiusz Sulpicjusz. Ciceron, znany skądinąd jako nieprzejednany wróg łapówkarstwa, podjął się obrony Mureny. Serwiusz Sulpicjusz zarzucił Ciceronowi, że broni kogoś takiego, a nie staje po stronie Serwiusza, z którym się dawniej przyjaźnił. Oto fragment eleganckiej odpowiedzi Cicerona:

((Marcus Tullius Cicero

W obronie Mureny

Mnie zaś, sędziowie, łączy z Mureną stara, serdeczna przyjaźń, której czyhający na zgubę Mureny Serwiusz Sulpicjusz nie zburzy przez to, że ją osłabił w czasie ubiegania się o urząd. A gdyby nawet ona nie wchodziła w grę, to i tak zalety tego człowieka oraz wysoka godność, jaką zdobył, ustaliłyby mi opinię pozbawionego serca zarozumialca, gdybym odrzucił tak niebezpieczną sprawę obywatela, którego autorytet podnoszą zarówno osobiste zalety, jak przychyłność narodu rzymskiego. Nie wolno mi bowiem, nie mogę nie udzielać pomocy obywatelom w celu wyrwania ich z niebezpieczeństw. Bo skoro za

gorliwość w tej dziedzinie wynagrodzono mnie tak, jak dotąd nikogo, dowiodłbym, że jestem człowiekiem chytrym i niewdzięcznym, gdybym teraz, uzyskawszy nagrodę, uciekał od trudów, które mi ją zapewniły. Jeżeli zgodnie z twą radą wolno mi ich zaprzestać, jeżeli nie narażę się na zarzut gnuśności i braku ludzkich uczuć, chętnie zaprzestamę mej działalności. Jeżeli zaś unikanie trudu jest dowodem gnuśności, odsuwanie proszących o pomoc dowodzi pychy, a lekceważenie przyjaciół – niegodziwości, tym bardziej sprawa Mureny jest tego rodzaju, że nie może jej porzucić człowiek mający poczucie obowiązku, gorliwy i wrażliwy na cudze nieszczęście. Łatwo, Serwiuszu, zrozumiesz tę sytuację, jako że sam jesteś człowiekiem życzliwym.

Źródło: Marcus Tullius Cicero, *W obronie Mureny*, tłum. J. Mrukówna.

Czy jesteś w stanie znaleźć w tym fragmencie jakiś chwyt retoryczny? Spróbuj to zrobić, zanim ruszysz dalej. Wyniki swojej pracy porównaj z poniższą analizą.

<i>Mnie zaś, sędziowie, łączy z Mureną stara, serdeczna przyjaźń, której czyhający na zgubę Mureny Serwiusz Sulpicjusz nie zburzy przez to, że ją osłabił w czasie ubiegania się o urząd.</i>	W tym pierwszym zdaniu znajduje się znane ci już z poprzedniej lekcji <i>argumentum ad personam</i> – Cyceron sugeruje, że oskarżenia motywowane są osobistymi pobudkami oskarżyciela.
---	--

<i>A gdyby nawet ona nie wchodziła w grę, to i tak zalety tego człowieka oraz wysoka godność, jaką zdobył, ustaliłyby mi opinię pozbawionego serca zarozumialca, gdybym odrzucił tak niebezpieczną sprawę obywatela, którego autorytet podnoszą zarówno osobiste zalety, jak przychyłność narodu rzymskiego.</i>	Pierwsza wersja fałszywej alternatywy w tekście. Cyceron sugeruje, że albo powinien bronić Mureny, albo okazałby się zarozumialcem. A przecież na pewno jest wiele więcej opcji.
<i>Nie wolno mi bowiem, nie mogę nie udzielać pomocy obywatelom w celu wyrwania ich z niebezpieczeństw.</i>	Przesłanka pomocnicza na rzecz tezy, że należy wystąpić w obronie Mureny.
<i>Bo skoro za gorliwość w tej dziedzinie wynagrodzono mnie tak, jak dotąd nikogo, dowiodłbym, że jestem człowiekiem chytrym i niewdzięcznym, gdybym teraz, uzyskawszy nagrodę, uciekał od trudów, które mi ją zapewniły. Jeżeli zgodnie z twą radą wolno mi ich zaprzestać, jeżeli nie narażę się na zarzut gnuśności i braku ludzkich uczuć, chętnie zaprzestanę mej działalności. Jeżeli zaś unikanie trudu jest dowodem gnuśności, odsuwanie proszących o pomoc dowodzi pychy, a lekceważenie przyjaciół – niegodziwości, tym bardziej sprawa Mureny jest tego rodzaju, że nie może jej porzucić człowiek mający poczucie obowiązku, gorliwy i wrażliwy na cudze nieszczęście.</i>	W tym fragmencie występują dwie kolejne wersje fałszywej alternatywy. Albo człowiek jest szlachetny i nie unika jakiegoś trudu, albo unika tego trudu i jest gnuśny.
<i>Łatwo, Serwiuszu, zrozumiesz tę sytuację, jako że sam jesteś człowiekiem życzliwym.</i>	Znane ci już z jednej poprzednich lekcji <i>argumentum ad vanitatem</i>.

Słownik

erystyka

(gr. *eris* – spór, walka; Eris – imię greckiej bogini niezgody) sztuka prowadzenia sporów i argumentacji, w której celem jest przekonanie rozmówców za pomocą wszelkich, także podstępnych i nieuczciwych metod

chwyt erystyczny

sposób argumentowania lub prowadzenia rozmowy, który ma na celu przekonanie rozmówcy do słuszności jakiegoś twierdzenia mimo braku merytorycznych do tego podstaw

konsul rzymski

jedno z dwóch najwyższych stanowisk państwowych w starożytnym Rzymie w okresie republiki; konsul wybierany był na roczną kadencję i był odpowiedzialny między innymi za politykę zagraniczną

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Argumentum ad populum polega na tym, że rozmówca jako jedną z przesłanek podaje...

- ☐ opinię większości.
- ☐ fakt niemożliwy do weryfikacji.
- ☐ dogmat religijny.
- ☐ brak dowodu empirycznego.

Ćwiczenie 2

Przeczytaj uważnie poniższe zdanie i uzupełnij je prawidłową nazwą chwytu.

Nauczyciel mówi do uczennicy: Albo się nie uczyłaś, albo nie masz zdolności matematycznych.

Jest to przykład wybiegu o nazwie...argumentum ad ignorantiamargumentum ad populumfalsywa alternatywa argumentum ad vanitatem.

Ćwiczenie 3

Rozważ przykład z poprzedniego zadania i wyjaśnij, dlaczego przedstawiona alternatywa jest fałszywa.

Ćwiczenie 4

Fałszywa alternatywa polega na tym, że...

- ☐ przedstawia się problem w postaci prostej alternatywy, podczas gdy w istocie istnieje znacznie więcej opcji.
- ☐ jedna z przedstawianych opcji jest nieatrakcyjna dla odbiorcy lub go dyskredytuje.
- ☐ jako przesłankę przywołuje się dogmat religijny.
- ☐ jako przesłankę rozmówca podaje intuicję.
- ☐ badany problem przedstawia się w kategoriach matematycznych lub naukowych.

Ćwiczenie 5

Własnymi słowami wyjaśnij, na czym polega fałszywa alternatywa w sloganie: *Jesteś z nami lub przeciw nam.*

Ćwiczenie 6

Oglądasz wiadomości telewizyjne, w których prezenter podaje najnowsze wyniki sondażu opinii publicznej, stwierdzając: *Zdecydowana większość badanych nie zgadza się z ostatnimi decyzjami rządu. Rząd powinien zmienić swoje decyzje.*

Ćwiczenie 7

Weź rozumowanie z poprzedniego zadania. Zmień wypowiedź prezentera w taki sposób, żeby tylko pozornie miała postać *argumentum ad populum*.

Ćwiczenie 8

Przygotuj krótką retoryczną przemowę dotyczącą ludzkiej eksploracji kosmosu, wybierając stanowisko za lub przeciw. Zastosuj w sposób nieoczywisty co najmniej dwa chwytów erystyczne. Przedstaw swoją przemowę kilku znajomym osobom i poproś o ocenę jej efektywności. Wnioski z tego eksperymentu spisz w postaci notatki.

Dla nauczyciela

Autor: Tomasz Mazur

Przedmiot: Filozofia

Temat: Kurs logiki: lekcja 35. Chwyty erystyczne. Cz. 3: *argumentum ad populum* i fałszywa alternatywa

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kultura logiczna.

8. Argumentacja: dyskusja a wymiana poglądów, parlamentarne i logiczne kryteria rzetelnej dyskusji, nieuczciwe chwyt w dyskusji. Uczeń:

3) wskazuje przykładowe chwyt erystyczne (ad vanitatem, ad verecundiam, ad ignorantiam, ad personam, ad populum) stosowane w nieuczciwej dyskusji i opisuje, na czym polega ich nieuczciwość.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- rozpoznaje dwa chwyt erystyczne: *argumentum ad populum* oraz fałszywą alternatywę;
- stosuje chwyt obronne do ww. chwytów;
- analizuje tekst Cyserona na temat roli pięknej wymowy w życiu człowieka.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zbadanie historii i użytku czynionego z hasła: *America, love it or leave it*. Uczniowie mają wyjaśnić, na czym polega siła tego hasła.

Faza wprowadzająca:

1. Podanie tematu i celu lekcji.
2. Nauczyciel prosi wybranych uczniów o przedstawienie pracy domowej. Komentuje usłyszane odpowiedzi, naprowadzając jednocześnie klasę na problem fałszywej alternatywy oraz jej zwodniczej siły.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się z treścią e-materiału. Nauczyciel komentuje najważniejsze punkty, upewniając się, czy uczniowie dobrze je rozumieją.
2. Nauczyciel dobiera uczniów w trzy-, czteroosobowe grupy. Każda grupa ma za zadanie przedstawić hasło kampanii politycznej jakiejś fikcyjnej partii. Na zadanie składają się: a) wymyślenie nazwy partii; b) wymyślenie sloganu, który zawiera jeden z chwytów erystycznych opisanych w e-materiale.
3. Nauczyciel prosi kolejne grupy o przedstawienie swoich partii i sloganów. Zadaniem klasy jest w pierwszej kolejności podanie, jaki chwyt został zastosowany i na czym dokładnie polega, w drugiej kolejności – wybranie najbardziej chwytliwego hasła.

4. Nauczyciel komentuje przebieg i rezultat kolejnych prezentacji, przechodząc do rozmowy kierowanej, w której podejmuje temat sekretu skuteczności sloganów zawierających ewidentne chwytły erystyczne.

Faza podsumowująca:

1. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Zadaniem ucznia jest znalezienie przykładu dowolnego hasła czy sloganu, politycznego lub reklamowego, zawierającego chwyt erystyczny *ad populum* lub fałszywą alternatywę.

Materiały pomocnicze:

- Walczak P., *Metody aktywizujące w nauczaniu filozofii*, w: „Analiza i egzystencja” 10 (2009).
- Winkler M., Commichau A., *Sztuka prowadzenia wykładów i lekcji*, Kraków 2008.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Przeczytaj” do podsumowania lekcji.